

ETNOLOGI ARGEȘENI OMIȘI DIN DICȚIONARE

MIHAIL M. ROBEA*

George Florescu aparține acelei generații de intelectuali sătești de la începutul secolului nostru care, urmând îndemnurile lui Spiru Haret și C. Dobrescu-Argeș, și-au consacrat cu pasiune forțele ridicării țărânimii și teaurizării creației populare. Excesiv de modest, el a trecut neobservat printre contemporani și a rămas necunoscut urmașilor.

G. Florescu s-a născut la 5 ianuarie 1867 în familia lui Florea Popescu din Vâlsănești-Argeș, o așezare pitorească și bogată în folclor. Tatăl său era un mare admirator al creației populare. Încă, pentru trebuințele sale obștești, preotul și-a notat în chirilică în 1828, într-un carnet, mai multe texte folclorice (colinde ș. a.), printre care și cele două orații importante de nuntă (*Orațiile cele de afară și Orație din casă*), devenind astfel, deși modest, primul culegător de folclor din zonă¹. Tânărul Florea Gheorghe - numele său din anii de școală - a urmat școala primară în satul natal și apoi seminarul gr. I (1883-1887) din Curtea de Argeș².

Absolvind seminarul, Florescu nu s-a integrat în rândurile clerului, așa cum îi cereau tradiția familială și studiile, ci, dorind sincer să contribuie la ridicarea țărânimii, s-a hotărât să devină învățător. Ca învățător a funcționat 39 de ani: nouă ani la diferite școli și 30 de ani la școala din satul natal. La ultima școală a funcționat atât ca învățător cât și ca diriginte. În acești ani, el a desfășurat o pasionantă activitate culturală și științifică³.

Activitatea culturală o socotea un mijloc eficient de luminare și de ridicare materială a țărânimii. De aceea, el s-a străduit să înalțe prestigiul școlii în colectivitatea sătească și să școlarizeze un număr cât mai mare de copii, să lărgască orizontul spiritual al țărânimii prin acțiuni cultural-artistice (biblioteci de lectură, serbări etc.) și să-i amelioreze starea economică precară prin forme cooperatiste adecvate (bancă, cooperativă etc.). Într-un Memoriu⁴ concis, adresat forurilor superioare, el le cere sprijinul eficient al acestora pentru culturalizarea prin diferite forme a țărânimii.

Preocupările științifice ale lui G. Florescu, la nivelul de învățător sătesc, s-au desfășurat în domeniile folclorului și istoriei. Ultimele preocupări, paralele cu celelalte,

* București.

¹ Mihail M. Robea, *Vechi texte folclorice în manuscrisele din nord-vestul Munteniei*, în „Memoriile Comisiei de Folclor”, tom. II, p. 50-55.

² Gh. C. Marinescu, *Seminarul din Curtea de Argeș, 1836-1936*, București, 1937, p. 82.

³ Mihail M. Robea, *Gheorghe Florescu, dascăl entuziast și folclorist pasionat*, în „Școala Argeșului”, II, 1973, p. 102-103.

⁴ Arhiva Școlii Generale din Vâlsănești-Argeș.

le-a inițiat în primele două decenii ale secolului nostru, sub imboldul general al noi mișcări folcloristice din țara noastră și a legăturilor sale corespondențiale fructuoase cu unele personalități culturale ale vremii (I. Simionescu, T. Bălășel, I. Bianu ș. a.). Ambele preocupări, dezvoltate în perioada dificilă a acumulării argumentelor pentru marile sinteze, cu obiective identice au constat în identificarea surselor certe, adunarea materialelor autentice, ordonarea lor științifică și tezurizarea acestora.

G. Florescu a conceput folclorul drept o creație spirituală majoră a maselor populare. În mod concret, el și-a început preocupările de folclorist în anul 1902. Răspunzând apelurilor publice și repetate ale lui Teodor Bălășel din anii 1901-1902, care dorea să alcătuiască o colecție reprezentativă de poezie populară cu concursul iubitorilor de folclor, el inițiază o culegere de texte poetice. Piesele reținute din Argeș, satele Trepteni și Vălsănești, au fost trimise, încă din 1902, lui T. Bălășel și, ceva mai târziu, revistei „Ion Creangă” (Bârlad). Textele au fost culese în spiritul metodologiei tradiționale. A fost preocupat, chiar dacă nu indica informatorii, de păstrarea autenticității lor populare, operând infime modificări numai la unele descântece.

Culegerea de folclor a lui Florescu, atât cât a fost publicată, se află risipită mai întâi în publicația „Ion Creangă” (Bârlad, 1915-1916) și apoi în două colecții imprimate ale lui T. Bălășel - *Versuri populare române*, vol. I-III (Craiova, 1919-1921) și *Cântece populare oltenesti* (București, 1967). Ca întindere, ea este relativ modestă, însă valoroasă documentar și estetic. Fiind printre primele culegeri din microzonele Valea Vâlsanului și Cotmeana, aceasta aruncă o lumină asupra stadiului de evoluție a creației populare locale.

Colecția lui G. Florescu e formată din aproape toate categoriile folclorului versificat. *Poezia obiceiurilor* o formează patru colinde: *A pierdut Mița cununița*, Teodor Bălășel, *Versuri populare române*, 1919, cânticica I, p. 48; *La vada Vlădeștilor*, *Ibidem*, p. 49; *Zor, zor de-a ghiociei*, *Ibidem*, p. 54-56; *Peste gârla în cea grădină*, *Ibidem*, p. 55-56; 1 sorcovă: *Sorcova vesela*, *Ibidem*, p. 75-76 și 1 paparudă: *Paparudă*, în „Ion Creangă”, VIII, 1915, nr. 8, T. Bălășel, *Ibidem*, p. 95. Colindele, culese din satul natal, Vălsănești, structurate pe cicluri tematice și aflate în repertoriul activ la jumătatea secolului al XIX-lea, au dispărut complet între timp. În acest sens, Florescu îi preciza lui Bălășel într-o scrisoare din iunie 1902: „Baba care ni le-a spus zice că se cântau de băieți (flăcăi) acum vreo 40-50 de ani pe la ferestrele oamenilor, în seara de Sf. Vasile”⁵. Judecându-le după funcții, ele relevă varietatea și unitatea repertoriului lor comparativ cu colindele din celelalte zone folcloristice.

Categoria *descântecelor*, însoțite de descrierea succintă a practicii, este cu mult mai întinsă, însumând 17 piese de o rară expresivitate artistică. 1 *De pârleală*, „Ion Creangă”, VIII, 1915, nr. 7, p. 211: Trepteni (T. Bălășel, *Ibidem*, p. 84-85); 1 *De friguri*, „Ion Creangă”, *Ibidem*, p. 210: Trepteni (T. Bălășel, *Ibidem*, p. 85-86); 1 *De ai răi*, „Ion Creangă”, *Ibidem*, p. 209: Trepteni-Argeș (T. Bălășel, *Ibidem*, p. 108-109); 1 *De iele*, „Ion Creangă”, *Ibidem*, p. 210-211: Trepteni; 2 *De deochi*, „Ion Creangă”, VIII, 1915, nr. 12, p. 325-326 (T. Bălășel, *Versuri populare românești*, I, p. 11-13); 1 *De brâncă*, T. Bălășel, *Ibidem*, p. 39-40; 2 *De luat cuțitele*, în „Ion Creangă”, VIII, 1915, nr. 8, p. 241 (T. Bălășel, *Ibidem*, p. 51-52); 2 *De soare sec*, „Ion Creangă”, VIII, 1915, nr. 8, p. 242 (T. Bălășel, *Ibidem*, p. 71-72, 74-76); 1 *De mușcătura șarpelui*,

⁵ Teodor Bălășel, *Cântece populare oltenesti*, București, EPL, 1967, p. XX.

T. Bălășel, *Ibidem*, p. 66; 1 *De gălci*, T. Bălășel, *Ibidem*, p. 80-84; 1 *De bube dulci*, T. Bălășel, *Ibidem*, p. 133-134; 1 *De stea*, T. Bălășel, p. 135-136; 1 *Pentru sporul laptelui la vite*, T. Bălășel, *Ibidem*, p. 136-137.

Cu excepția unor descântece (de pârleală, de friguri, de ăi răi) reținute în satul Trepteni, unde Florescu a funcționat o perioadă ca învățător (5 ani), toate descântecele au fost transcrise de la consătenii săi din Vâlșănești. Prin întindere (până la 130 de versuri), structură compozițională și artă literară, descântecele acestea au o valoare antologică. Culegerea speciei este printre primele în Argeș.

O altă categorie folclorică reprezentativă o constituie baladele din această fază a colaborării la periodicul „Ion Creangă” și a reproducerii textelor respective de către T. Bălășel în colecția sa antumă, cu trei cântece bătrânești: *De mic săracuț de mine*, în „Ion Creangă”, VIII, 1915, nr. 1, p. 86-87, T. Bălășel, *Ibidem*, c. II, p. 85-86; *Matei*, în „Ion Creangă”, IX, 1916, nr. 2, p. 43-44, omisă de Bălășel; *La casa din trestioare*, T. Bălășel, *Ibidem*, c. III, p. 40. Nu lipsește nici seria poeziei lirice, figurată prin șapte cântece diferite: *Ce păcat d-acest băiat*, în „Ion Creangă”, VIII, 1915, nr. 1, p. 86, T. Bălășel, *Ibidem*, c. II, p. 8; *Soarele-ntr-un vârf de munte*, „Ion Creangă”, *Ibidem*, T. Bălășel, *Ibidem*, p. 399; *Cântă cuculețu-n vie*, „Ion Creangă”, *Ibidem*, T. Bălășel, *Ibidem*, p. 399; *Cântă cucu să mă duc*, „Ion Creangă”, *Ibidem*; *Vine cucul de trei zile*, „Ion Creangă”, VIII, 1915, nr. 4, p. 122, T. Bălășel, *Cântece populare oltenești*, p. 626; *Foaie verde mere, pere*, „Ion Creangă”, *Ibidem*, T. Bălășel, *Versuri populare române*, vol. III, c. 2, p. 28-29; *Când era Oltu turcesc*, „Ion Creangă”, *Ibidem*. În mod eronat, balada familială *La casa din trestioare* (tip. 262) este socotită drept cântec liric.

În cea de-a doua culegere folclorică a lui Teodor Bălășel, *Cântece populare oltenești*, apărută postum în 1967, în colecția *Folclor din Oltenia și Muntenia. Texte alese din colecții inedite*, vol. II (p. 731), a Editurii pentru Literatură, ediție îngrijită de Gh. Alexe și V. D. Nicolescu, i-au fost reproduse numai textele a două specii, și anume: patru balade, *Piper*, *Ibidem*, nr. 37, p. 220-221; *Radu Anghel*, *Ibidem*, nr. 45, p. 249-253; *Rădița*, *Ibidem*, nr. 65, p. 317-319; *La moară la Barlaboi*, *Ibidem*, nr. 85, p. 361 și 12 cântece lirice; *Colea-n vale-n fâgeșel*, *Ibidem*, nr. 103, p. 373; *Plânge-mi codru și iarba*, *Ibidem*, nr. 185, p. 221; *În luna lui mai întâi*, *Ibidem*, nr. 186, p. 422; *Doda mea de peste Olt*, *Ibidem*, nr. 353, p. 503-504; *Mândră, mândri-m-aș cu tine*, *Ibidem*, nr. 364, p. 509; *Marinică de la Greci*, *Ibidem*, nr. 389, p. 521-522; *Ce rea e inima mea*, *Ibidem*, nr. 450, p. 552; *La lacu cu liliacu*, *Ibidem*, nr. 500, p. 577; *Jelui-m-aș, jelui*, *Ibidem*, nr. 508, p. 582-583; *Bate vântu sălcile*, *Ibidem*, nr. 519, p. 584; *Luai borcanul cu mănășă*, *Ibidem*, nr. 544, p. 604; *Vine cucul de trei zile*, *Ibidem*, nr. 591, p. 628.

Baladele și cântecele acestea ilustrează aproape toate subspeciile celor două categorii. Și ultimul text epic (tip. 96), adică *La moară la Barlaboi*, este confundat cu unul liric. Balada Radu Anghel, notată în anul 1902, se numără printre primele culegeri ale tipului în zonă. Restul textelor narative sunt balade rarisime în Argeș. La producțiile lirice domină cântecele de revoltă și de dragoste. Toate cântecele lirice se circumscriu într-un vechi și activ repertoriu de la începutul secolului trecut. Puține mai supraviețuiesc astăzi.

Cu aspectele etnografice s-a ocupat tangențial. În câteva articole a relevat utilizarea „rânzei în tăbăcării”, (*Întrebuințarea rânzei în tăbăcării*), „Ion Creangă”,

nov.-dec. 1914, p. 296-297, semnificația „pietrelor de praștie” (*Pietre de praștie*, *Ibidem*, nov.-dec. 1915, p. 299) ș. a.

În cadrul preocupărilor istorice, G. Florescu a colecționat de la consătenii săi documente din secolele XVIII-XIX-lea. Unele le-a expediat Bibliotecii Academiei Române, altele - destul de numeroase - le-a publicat transcrise în chirilică în revista „Miron Costin” (Bârlad), în anii 1913-1916. Pe lângă valoarea lor istorică, aceste acte (hotărnicii, plângeri, foi de zestre, adiate) aduc un plus de informații etnografice privind ocupațiile, meșteșugurile, portul popular din sate. La redactarea unor monografii argeșene, documentele respective devin absolut necesare.

Toate aceste documente se găsesc tipărite în următoarele numere și pagini ale publicației „Miron Costin”: I, 1913, nr. 5, p. 75-76; II, 1914, nr. 1, p. 5-8; nr. 2, p. 31; nr. 3, p. 44-45; nr. 4, p. 60-62; nr. 5, p. 67-68; nr. 6, p. 87-88; nr. 7, p. 100-102; nr. 12, p. 157; III, 1915, nr. 1, p. 9-10; nr. 2, p. 29; nr. 3, p. 41; nr. 3, p. 45; nr. 4, p. 5, 57; nr. 5, p. 73-74; nr. 6, p. 90; nr. 7, p. 105; nr. 8-9, p. 135; nr. 10, p. 143, 152; nr. 11, p. 168-169, IV, 1916, nr. 1, p. 203; nr. 4, p. 249; nr. 5, p. 264-265; nr. 6, p. 281; nr. 7, p. 294-295; nr. 8, p. 312-313.

G. Florescu devine astfel, prin preocupările sale arhivistice, primul colecționar de documente din microzona Văii Vâlsanului-Argeș.

În perioada interbelică, G. Florescu a desfășurat foarte sporadic acțiuni științifice. A murit la 29 octombrie 1947 în Vâlsănești. Contribuțiile sale culturale și științifice îl situează în rândurile intelectualilor progresiști notabili ai județului Argeș.

Constantin Stancu. S-a născut la 6 mai 1933 într-o familie de țărani din comuna Mărghia, județul Argeș. Urmează școala elementară în așezarea natală (1941-1948) și cursurile gimnaziale la Pitești (1948-1952). Mărghia e o așezare situată în zona efervescentă a călușarilor. Trăind în atmosfera acestui obicei complex și pasionându-l jocurile populare, începe să danseze de foarte tânăr. Dansează în echipe artistice, se specializează în arta coregrafică, urmând cursuri de specialitate (1 an) la Cluj și devine instructor coregraf și muzical la anumite formații argeșene. Cunoaște problemele teoretice fundamentale ale folcloristicii și metodologiei transpunerii bunurilor spirituale către public prin eforturi autodidactice. Eforturile și rezultatele scenice excepționale îi vor fi răsplătite de oficiali cu acordarea „Meritului cultural”, clasa a III-a.

Atras de frumusețea producțiilor populare și impulsionat de dorința valorificării lor practice, C. Stancu inițiază mai multe acțiuni cultural-științifice care îi dublează activitatea profesională. Pentru lărgirea repertoriilor coregrafice cu jocuri locale și însușirea lor de către artiștii amatori și cadrele didactice, el reține o serie de asemenea jocuri din teren și le prezintă în cartea „Jocuri populare argeșene”, Pitești, C.C.P.I.A., 1970, 216 p. Apelând la un „sistem de notare elaborat de Casa Centrală a Creației Populare în paralel cu sistemul narativ”, dar cu multe inovații din partea sa, el expune un număr de 21 de jocuri populare interesante (Mocăneasca, Rumeșușul, Salcioara, Șuiul ca la munte, Trandafirul etc.) de la tot atâția informatori (Ion și Măria Ciubuc, Șt. Petrescu, I. Ciobanu ș. a.) din diferite sate argeșene (Aref, Bradu, Mareș, Pătulești, Fâlfani, Valea lui Enache). Cu câteva omisiuni, culegătorul prefigurează complet caseta informatorilor, cu numele lor, vârsta, localitatea și data culegerii.

În anii următori, continuă să descopere și să rețină alte noi jocuri. La nici un deceniu, el elaborează și publică lucrarea *Jocuri populare din Argeș*, cuvânt înainte de

Augustin Z. N. Pop, Pitești, C.Î.C.P.M.A, ed. a II-a, 1979, 317 p. O culegere masivă ce completează pe prima, fiind ajutat la transcrierea și armonizarea melodiilor și la cartografierea dansurilor și melodiilor, de un adevărat colectiv de folcloriști specializați. Cartea expune 75 de jocuri (70 de tipuri + 5 variante), din 18 sate (Albești de Argeș, Aluniș, Băiculești, Dobrogostea, Lipia, Lunca Corbului, Pădureți, Săpata, Vâlcele ș. a.) de la 54 de informatori. Acum descoperă un număr impresionant de jocuri în câte o așezare, precum nouă în Pădureți, opt în Mărghia și Pătuleni etc. Evident, cele două culegeri au îmbunătățit substanțial repertoriul și calitatea manifestărilor echipelor coregrafice argeșene.

În același timp cu colecționarea jocurilor, C. Stancu, fără a se limita numai la primele manifestări, culege, de asemenea, producții literare epice și lirice. Tipărește pe cont propriu la Editura Litera, făcând deci sacrificii financiare personale, două cărți, cu o întindere modestă. O primă culegere: *Soarele și luna. Balade și cântece de dragoste și dor*, cuvânt înainte de Gh. Vrabie, București, Editura Litera, 1978, p. 70. Cartea deține 38 de texte (10 balade și 28 de cântece de dragoste și dor de la 24 de cântăreți (15 femei și nouă bărbați) din 17 sate argeșene (Broșteni, Curtea de Argeș, Cepari, Ianculești, Jupânești, Oești, Pitești, Valea Danului etc.). Repertoriul e concretizat de trei specii. Baladele, dominate de cele familiale, sunt coborâte într-un accentuat proces de restrângere. Cântecele, cu unele înnoiri stilistice și ideatice, rămân în tiparele lor clasice⁶.

La numai 5 ani distanță în timp publică a doua culegere intitulată *Dorna dorului*. Culegere de folclor din microzona Vatra Dornei (Balade, cântece de jale, de dragoste și dor, Orații de nuntă și strigături), cuvânt înainte de George Muntean, București, Editura Litera, 1983, p. 79. În mod surprinzător, aria investigațiilor etnologului argeșean, care activase numai în Argeș, s-a transferat tocmai în microzona Vetrei Dorna, departe de ținutul său natal⁷. Un caz mai rar în folcloristica Argeșului. Colecția respectivă reține cinci balade, 31 de cântece lirice (de jale, dragoste și dor) și 34 de orații și strigături de nuntă de la 17 cântăreți amatori (Floarea Elena, Gavrilă Văluț, Ursu Vibuț ș. a.) din 13 sate (Poiana, Panciu, Șaru Dornei, Cărlibaba, Ciocănești ș. a.). Spre deosebire de culegerea precedentă, paleta speciilor respective este deschisă mai larg, căci, în afara baladelor și cântecelor lirice, categorii preferate de culegător, apar adăugate alte două categorii: orațiile și strigăturile de nuntă, destinate să ridice veselia nuntașilor. Textele, fără a excela prin inedite, se configurează drept variante ale unor tipuri cunoscute și aflate într-o stare de restrângere compozițională. Indiscutabil culegerea marchează stadiul actual al producțiilor noastre folclorice dintr-o microzonă a țării.

Într-o etapă următoare, Constantin Stancu se orientează spre elaborarea unor lucrări cu profil științific și de utilitate nemijlocită. Constatând, bunăoară, absența unor lucrări de sinteză despre cântăreții populari, el colecționează multiple date despre ei, prin diferite căi, și redactează un dicționar despre ceștia: *Dicționar. Interpreți îndrăgiți ai muzicii populare românești*. Pitești, Editura Tip-Naste, 1995, 144 p. Dicționarul

⁶ Mihail M. Robea, *Constantin Stancu, Soarele și luna. Balade și cântece de dragoste și dor*, București, Editura Litera, 1978, în „Interferențe” (București), vol. I, 1978, p. 346-347.

⁷ Dumitru Anghel, *O culegere de folclor*, în „Secera și ciocanul”, an XXXIV, nr. 6799, 13 ianuarie 1984, p. 2.

înfățișează 104 interpreți mai cunoscuți din Argeș și din alte zone, precum: Bălășoiu Dumitru, Busuioc Alexandru, Ciobanu Maria. Dinicu Grigoraș, Dolănescu Ion, Farcaș Dumitru, Lătărețu Măria, Loghin Irina, Luican Ion, Mica Alexandru etc., etc. Îi expune, în ordinea alfabetică, cu o fotografie-bust, succint, dar dens, pe 1-2 pagini, cu anumite date biografice, caracterizarea stilului cântării, apartenența la formațiunile artistice și cu participarea la marile evenimente artistice din țară și din străinătate. Nu le omite, la încheiere, nici discografia lor. Prin dicționar, publicul are un prim instrument de cunoaștere a interpreților, de muzică populară.

În aceeași direcție se înscrie antologia *Călușul*. Antologie de studii, prefață de Mihai Pop. Pitești, Editura Tiparg, 1997, 200 p. Lucrarea încorporează între copertile ei un florilegiu de studii despre călușari, semnate de mari și numeroși cărturari, peste 40, de-a lungul timpului, precum: Tiberiu Alexandru, Ov. Bârlea, Harry Brauner, Teodor T. Burada, D. Cantemir, C. Costea, N. Iorga, N. Jula, Tudor Pamfile, Tache Papahagi, M. Pop. C. Rădulescu-Codin ș. a. Antologia se încheie cu transcrieri coregrafice și muzicale și cu melodii de joc călușărești. O carte binevenită din paginile căreia cunoști sub toate aspectele evoluția, structura și semnificația unui obicei atât de popular și de interesant.

Contribuția lui Constantin Stancu la cunoașterea culturii populare prin lucrările sale este destul de valoroasă.